

EKFRÄMJANDET I LITAUEN

Bengt Nihlgård

26 medlemmar av Ekfrämjandet tog tillfället i akt och åkte med på en av främst Gustav Fredriksson arrangerad exkursion till Litauen den 11-15 juni 1997. Gustav har bl.a. hjälpt till med att utforma Litauens nya skogsvårds- lag. Under besöket tilldelades han en hedersplakett för sina insatser.

Kaunas – centrum för skoglig utbildning och forskning

Sedan 1950-talet finns skogs- och lant- bruksutbildning samt skogsforskning

koncentrerad till Kaunas, Litauens andra stad med ca 430 000 invånare. Vi besökte Skogsforskningsinstitutionen,

Litauens centrum för forskning och utbildning på skogssidan, som utbildat skogsskötare i precis 70 år. Här arbetade 109 personer varav 80 var fast anställda med 49 forskare. Man forskade idag inom främst tre viktiga områden: uthålligt skogsbruk och biodiversitet, skogsproduktion och dess skydd och ekonomi, samt genetiskt urval och skydd av de genetiska trädvariationerna. Institutionen hade även arbetat med en ny skogsvårds lag, där bl.a. Gustav Fredriksson varit behjälplig under ett par års tid. Han tilldelades besöket till ära en hedersplakett för sina värdefulla insatser.

Institutionen tryckte en egen vetenskaplig tidskrift tillsammans med Estland och Lettland, "Baltic Forestry", som var mycket innehållsrik och intressant.

Figur 1. De 39-åriga provtytor som vuxit bäst på den aktuella, ganska finjordiga och kalkrika marken var en blandning av ek och lind, men även björkytorna hade vuxit mycket bra. - Foto: förf.

Många fältförsök

Man har i Litauen 500 experimentella områden med en sammanlagd area av ca 16 000 ha. Vi besökte som första fältlokal ett mycket intressant område där man planterat 50x50 m ytor med olika trädslag (björk, lind, ask, ek, tall, gran och lärk) och ibland även i kombinationer av t.ex. ek och lind på från början mycket likartat markunderlag. Bestånden var nu 39-åriga och utsattes inte för några skötselåtgärder utan var avsedda för studier endast av produktion och naturlig konkurrens. (figurerna 1 och 2).

Vi besökte även planteringar med hybridpoppel, blandningar mellan klibbal och lärk m.m. Älgars och kronhjortars betesangrepp var här svåra liksom på många andra håll. Genom professor Kairiukstis fick vi inblick i granplanteringars utveckling utan skötsel vid olika ursprunglig täthet. Efter 40 år fanns den högsta produktionen i ytor som hållit 2000-6000 träd/ha. Näst bäst överlevnad och högst tillväxt höll de som planterats med knappt 2000 planter per hektar. Ytor som hållit 50 000 -100 000 planter per ha hade växt bara hälften så bra och uppvisade nu en spinkig, halvdöd skog.

Två olika plantskolor besöktes, den ena för lövplantor, väl inhägnad och omgiven av skog (figur 3), den andra för gran- och tallplantor. Vi gjorde också besök i ett område som karakteriserades som Litauens enda egentliga urskog om ca 120 ha, där träden var 40-50

meter höga och skogen höll ca 600 m³ per hektar. Dominerande var tall och gran, men lövinslag fanns i buskskiktet (figur 4). Cirka 1/3 av området var våtmark.

Genbank

I ett område dominerat av ek, bok, lind, avenbok och ask utgjorde de idag ca 170-åriga ekarna en genbank, d.v.s. i den mån man hann komma före vildsvinen och plocka upp ollonen. Marken var här en frodig lermark med vinbergsnäckor, blåsippor, vit- och gulsippor, myskmadra, gulplister m. m. i markytan och med hassel i buskskiktet (figur 5).

Figur 2. De rena lindbestånden blev mycket mörka och tillät knappt någon växtlighet på marken. - Foto: förf.

Figur 3. Björn Hyltén-Cavallius och Lars Johnsson diskuterar den inhägnade och skogsomgivna plantskolan där ek- och bokplantor växte upp i långa rader. - Foto: förf.

Skyddsklassade skogar

I ett annat lövområde med liknande mark och vegetation, fick vi en lektion i hur den litauiska skyddsklassningen gjordes av skogarna. Klass 1 var nationalparker och reservat utan skogsbruk, klass 2 var antingen ekosystemskyddat med tanke på vissa organismer, eller rekreationsskogar med naturlig förnygring där likväl visst skogsbruk kunde tillåtas, klass 3 var geologiskt eller geomorfologiskt, hydrologiskt eller kulturellt intressanta områden som sköttes i avsikt att inte förstöra dessa värden, medan klass 4 slutligen var vanlig skogsmark utan större restriktioner. Avverkning tillåts t.ex. upp till 10 hektar, utdikning och vägbyggen regleras genom en naturvårdslag, liksom t.ex. kemisk bekämpning.

Figur 4. Litauens enda urskog av tall och gran, med mycket lövinslag, uppvisade träd om ca 40-50 m höjd och höll ca 600 m²/ha. - Foto förf.

Figur 5. Genbankar för lövträd fanns flerstädes i Litauen, och här är ett av de många blandlövbestånd vi besökte. - Foto: förf.

Flera likartade lövskogsområden på bra mark besöktes, och blandlövskogar med rik markvegetation (t.ex. hasselört, sippor, vårärt, harsyra) men samtidigt med svåra skador av kronhjort och vildsvin studerades. Ett sådant blandlövskogsområde med många olika lövträd inblandade, men med dålig asp som stort inslag, höll på att kalavverkas och skulle ersättas med gran. Detta diskuterades länge, eftersom marken enligt vår uppfattning var för bra för detta och borde lämpat sig bäst för löv. Aspen avverkades utan föregående ringbarkning.

Vi besökte också ett lärkbestånd (*Larix polonica* (=decidua) av otrolig dimension i en svagt sluttande frisk mark, med

rörligt grundvatten ca 1 m under markytan på en lerigare botten. Det låg 140 m.ö.h. Träden var ca 150 år gamla, höll i genomsnitt 70 cm DBH, ca 42 m höjd och totalt 1200 m³/ha. Markens goda näringsrikedom indikerades av örter som harsyra, violer, skogssallat och bredbladiga gräs.

Under resan gjordes besök även i avenbokskog, som dock inte ansågs växa särskilt bra i Litauen, i tallskog med självföryngring under skärm, i stora granbestånd på för svenska förhållanden mycket näringsrik mark, i fina ask-, al- och björkbestånd m.m. I ett askbestånd diskuterades föryngringsteknik, speciellt huruvida avverkningen av överståndarna gjorts för tidigt, eftersom vattennivån idag blivit för hög för att tillåta tillräckligt djupgående rotsystem

hos de unga askplantorna som hade fått skador i kronorna. Dessa liknade dock mycket trädkronor med borbrist.

Skador på ekskog

Ekarna uppvisade nästan överallt ganska tydliga skador i kronorna, och i ett distrikt (Kedaini) där man avverkat mycket ek i förtid, trodde man att utsläpp av kväveoxider från en kemisk fabrik för gödselmedel för några år sedan (1988) hade bidragit (figur 6). Detta kan vara riktigt men var säkert inte hela förklaringen. Någon markförsurning kan man inte tala om i Litauen, eftersom markerna är kalkrika och nedfallet av syror och kväve är förhållandevis måttligt. Däremot

Figur 6. Skogspersonal från Kedaini distriktet berättade om skador på ekskogen och om den förnygringskötsel man utövade i ett blandbestånd dominerat av gamla ekar. - Foto: förf.

är träden på de oftast ganska fuktiga skogsmarkerna känsliga för långvariga torkperioder, eftersom med nödvändighet rotsystemen blir ganska ytliga. Kombinerat med gaser som kväveoxider och ozon, som ger skador på bladytorna, förstärks torkstressen, vilket för mig verkade vara de mest troliga förklaringarna.

Vi lärde oss också att här i Litauen håller varje revir en area om 35 - 45 000 ha, och i varje revir är upp emot 200 man anställda för den totala skötseln, inklusive t.ex. sågverksanställda. Alla anställda får vara med och jaga inom reviret. Man syftar till att successivt privatisera upp emot 1/3 av skogsarealen.

Kultur

Förutom skogsintressena fick vi vårt lystmäte på kultur tillfredsställda i den fina gamla staden Kaunas, i ett landskapsmuseum, och slutligen i den med 39 kyrkor, många museer och andra kulturhus välförsedda och idag välrenoverade huvudstaden Vilnius. Här fick vi också möta en f.d. politisk fånge, som berättade för oss om den fruktansvärda vistelsen i det makabra källarfängelset i KGB-byggnaden som vi besökte. Vi avslutade exkursionen med middag uppe i det 300 meter höga TV-tornet, som så skändligt beskötts av ryska tanks så sent som 1991, med följd att 14 personer dödades. Litauen förklarade sig självständigt redan 1990.